

آشنایی با هنر
کاشی کاری ایران

فاطمه کیانی

www.ketab.ir

سرشناسه: کیانی، فاطمه، ۱۳۵۴-

عنوان و نام پدیدآور: آشنایی با هنر کاشی کاری ایران / فاطمه کیانی

مشخصات نشر: تهران - اندیشگان - ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری: ۲۱۳ ص: مصور (بخش رنگی).

شابک: 978-600-8300-12-0

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص {۲۰۹} - ۲۱۳

موضوع: کاشی و کاشی کاری ایرانی

موضوع: کاشی و کاشی کاری اسلامی -- ایران

موضوع: هنرهای تزئینی اسلامی -- ایران

رده‌بندی کنگره: ۹۱۳۹۴ ک ۹ الف ۷ / NK ۴۶۷۰

رده‌بندی یوبی: ۷۳۸/۶۰۱

شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۷۵۰۳۴

انتشارات اندیشگان با حمایت مالی کانون همیاری نور آفرینش

کتاب درآمد بر هنر کاشی کاری ایران

فاطمه کیانی

ناظر فنی:

ثریا کریمی

صفحه‌آرا

مریم سلیمی

نوبت چاپ: زمستان ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۱۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص و محفوظ ناشر است.

آدرس: تهران - میدان انقلاب اسلامی - خیابان کارگر شمالی بالاتر از نصرت - پلاک ۱۱۵۰

تلفن: ۶۶۵۶۹۸۹۱ و ۶۶۹۳۱۶۶۹ دوزنگار: ۸۹۷۸۴۵۵۸

وبسایت: www.hamyaripub.ir

فهرست مطالب

مقدمه..... ۱۱

فصل اول

کاشی

نحوه ساخت کاشی.....	۲۶
تهیه گل.....	۲۶
قالب گیری.....	۲۷
آمیز گیری (یا رنگ آمیزی).....	۲۸
کوره.....	۲۸
لعاب.....	۳۲
ارجاعات فصل اول.....	۳۷

فصل دوم

هنر کاشی کاری ایران در دوران قبل و بعد از اسلام

هنر کاشی کاری ایران در دوران قبل از اسلام.....	۴۱
هنر کاشی کاری ایران در دوران اسلامی.....	۵۵

۷۸.....ارجاعات فصل دوم

فصل سوم

انواع کاشی

- ۸۲.....کاشی از لحاظ کاربرد نوع مواد و مصالح
- ۸۲.....الف- کاشی گلی
- ۸۲.....ب- کاشی جسمی
- ۸۴.....تفاوت مصرف کاشی گلی و کاشی جسمی در رنگ و لعاب دهی
- ۸۵.....۱- کاشی زرین فام یا گازتغاری (طلایی) Lustre Tile
- ۹۱.....کاشی مهری و کاشی پیش بر
- ۹۲.....۲- کاشی مهری
- ۹۳.....۳- کاشی پیش بر
- ۹۴.....۴- کاشی خشی
- ۹۶.....۵- کاشی معرق
- ۱۰۴.....۶- سرامیک
- ۱۰۹.....۷- کاشی معقلی
- ۱۱۰.....۸- کاشی زیر رنگی
- ۱۱۲.....۹- کاشی هفت رنگ یا مینایی (زراندود)
- ۱۱۸.....۱۰- کاشی نره
- ۱۲۳.....۱۱- کاشی مشبک (شباک - شبکه ای)
- ۱۲۶.....۱۲- کاشی قاز مقازی (غاز مغازی)
- ۱۲۷.....۱۳- کاشی پیچ
- ۱۳۰.....۱۴- کاشی دوال
- ۱۳۲.....۱۵- کاشی حمیل
- ۱۳۳.....۱۶- کاشی حمیل دار
- ۱۳۴.....۱۷- کاشی جوک (جوک دو نبش یا خنقی)
- ۱۳۵.....۱۸- کاشی آجرلول

۱۳۶	کاشی و پیوند آن با سازه
۱۳۸	الف- کاشی‌های تراشدار
۱۳۸	ب- کاشی معرق
۱۳۸	ج- کاشی نره
۱۳۹	د- کاشی‌های مشبک
۱۳۹	ذ- کاشی پیچ
۱۴۳	ارجاعات فصل سوم

فصل چهارم

رنگ و نقش

۱۴۷	رنگ
۱۴۹	نقوش و طرح‌های تزئینی
۱۵۱	هنرنگارگری اسلامی
۱۵۲	نقوش اسلیمی
۱۶۸	نقوش ختایی
۱۷۴	نقوش هندسی: Geometric Patterns
۱۸۰	ارجاعات فصل چهارم

فصل پنجم

نتیجه‌گیری

۱۹۳	واژه نامه
۲۰۹	منابع و مأخذ

مقدمه

از میان آثار مادی و معنوی گذشته بشر هیچ یک به اندازه سفال و آثار معماری که تزیینات جز لاینفک آن‌ها بوده نتوانسته است که منعکس کننده اندیشه‌ها، تفکرات و خلاقیت‌های ذهنی انسان به طور مستمر و بلاانقطاع در طی ادوار مختلف باشد. و چه بسا بتوان با بررسی آثار معماری و تزیینات وابسته به آن در یک دوره خاص به وضعیت سیاسی و اقتصادی جامعه و اعتقادات و گرایش‌های مذهبی حاکمان و هنرمندان آن دوره پی برد.

هنر و معماری دوران اسلامی ایران به دلیل گستردگی، تنوع و زیبایی از شکوه و اهمیت خاصی برخوردار است. عامل تزئین مهم‌ترین نقش را در جلوه این شکوه و زیبایی داشته است و در میان تزیینات وابسته به معماری اسلامی، تزیینات کاشی کاری نقش عمده‌تری در این خصوص داشته است.

اشیای سفالی مهم‌ترین یافته‌های باستان‌شناسی هستند که در میانه با سایر یافته‌های دیگر سالم‌تر کشف می‌شوند. عمده‌ترین تولیدات سفالی که در تزیینات معماری همواره کاربرد داشته و دارد انواع مختلف کاشی‌ها می‌باشد. اگر آجرهای

لعب‌دار دوران باستان ایران را نخستین کاشی‌های ایرانی بدانیم قدمت هنر کاشی‌کاری در ایران به بیش از دو هزار سال می‌رسد. این هنر در دوران اسلامی به دلیل افزایش روزافزون ساخت بناهای مذهبی بخصوص مساجد و استفاده از کاشی برای دو هدف عمده یکی استحکام و دیگری تزئین بنا، به بالاترین درجه از رشد و تعالی خود رسید. هنرمندان کاشی‌کار مسلمان از روی عشق و ارادت، با دقت و مراقبت خاص به خلق چنان تزئیناتی در بناهای مذهبی پرداخته‌اند که امروزه تزئینات بسیاری از این مجموعه‌ها مانند مجموعه حرم امام رضا (ع) در مشهد و مجموعه سرخ‌س در قم جزء شاهکارهای هنری جهان اسلام محسوب می‌شود.

کاشی‌های دوران اسلامی گنجینه عظیمی هستند که عقاید مذهبی و جلوه‌های فرهنگ و هنر این دوران را به نمایش می‌گذارند. بررسی انواع کاشی‌ها و رنگ و نقش بکار رفته در تزئینات کاشی‌کاری ایران، اسلامی نشان‌دهنده این واقعیت است که زندگی در جامعه اسلامی در همه ابعاد با دین را یخسته و سرزمین پهناور ایران بستر بسیاری از تحولات فرهنگی اجتماعی و تاریخی بوده است.

مطالعه و پژوهش دقیق در مورد همه ابعاد هنر کاشی‌کاری اسلامی مستلزم سال‌ها مطالعه و بررسی میدانی است؛ که در حال حاضر در توان این طلبة باستان‌شناسی خارج است امید است در آینده‌ای نه‌چندان دور شاهد تحقیقات جامع‌تری در خصوص هنرهای سنتی بخصوص هنر کاشی‌کاری ایران باشیم.

از آنجایی که منابع مربوط به هنر کاشی کاری بسیار محدود و پراکنده است و بعضاً نیز دسترسی به آن‌ها دشوار است؛ متن حاضر می‌تواند منبع مناسبی جهت آشنایی با هنر کاشی کاری ایران برای دانشجویان رشته‌های هنر و معماری، باستان‌شناسی و علاقمندان به هنرهای سنتی باشد.

در این مجموعه علاوه بر معرفی کاشی، تاریخچه هنر کاشی کاری و جایگاه استفاده از آن در دوران قبل و بعد از اسلام ایران، و انواع کاشی به شیوه‌های تزیینی نیز اشاره شده است.

در نوشتن متن حاضر تلاش شده که مطالب مورد نظر حتی الامکان ساده و همراه با تصاویر باشد تا بتواند مورد استفاده علاقه‌مندان غیر متخصص هم قرار گیرد. تصاویر رنگی که برای درک بهتر متن است، حاصل فعالیت میدانی است که از موزه‌های تهران و قم و از برخی آثار و بناهای تاریخی مذهبی با دوربین خود مؤلف گرفته شده است.

در پایان وظیفه اخلاقی خود می‌دانم که از اساتید گران‌قدرم خانم دکتر بیانی، جناب آقای دکتر محمود طاووسی، جناب آقای دکتر معارف طاووسی و جناب آقای دکتر رضا مستوفی به خاطر در اختیار گذاشتن منابع و راهنمایی‌های راه‌گشایشان و از سایر اساتید ارجمندم که از کلاس و شیوه تدریس صبورانه‌شان بسیار آموخته‌ام نهایت تشکر و قدردانی خود را اعلام دارم.

همچنین از هنرمند کاشی کار اصفهانی جناب آقای حسین مرادی که با در اختیار گذاشتن اطلاعاتش در زمینه هنر کاشی کاری و تصحیح مطالب متن همکاری لازم

را نمودند و از دست‌اندرکاران چاپ این اثر نهایت تشکر و سپاسگزاری خود را ابراز می‌دارم.

کمتر کار پژوهشی یافت می‌شود که حاصل آن در تمام ابعاد موضوع موردپژوهش دقیق و بدون اشکال باشد احتمالاً مجموعه حاضر هم از دید صاحب‌نظران محترم خالی از اشکال و کاستی نباشد، لذا از خوانندگان عزیز تقاضا دارم نظرات و انتقادات سازنده خود را جهت ارتقاء سطح کیفی این اثر از طریق آدرس زیر مکتوب نمایند.

فاطمه کیانی

کارشناس ارشد باستان‌شناسی اسلامی